
Erasmus+
LOOKING
CREATIVE LEARNING ENVIRONMENTS
Een Eerste Kijk
Op Leren
STATE OF ART
www.lookingatlearning.eu

OVER HET “LOOKING AT LEARNING” PROJECT

Het project “Looking@Learning” heeft als doel om ruimte en ondersteuning te geven aan onderwijsinnovatie binnen de cross-sectorale samenwerking van professionals in het formele en non formele onderwijs, om zo moderne en succesvolle leeromgevingen te creëren voor jongeren die zich in hun onderwijsproces bevinden.

“Looking@Learning” is een project dat is ontwikkeld binnen het Erasmus+ Programma als Key Action 2: Strategisch Partnerschap. De implementatie wordt gefinancierd door de Europese Commissie.

Dit langetermijnproject wordt ontwikkeld tussen Maart 2015 en Februari 2017 door 6 verschillende promotors: 4 non-gouvernementele organisaties en 2 gouvernementele entiteiten: Partners uit Letland - Stichting “Humana People to People from Latvia” (hoofdorganisator van het project) en de Gemeente Gulbene. Partners uit Nederland - Stichting “Youth Exchange Service” en Stichting “Merakel”. Partners uit Spanje - Stichting “PROMESAS” en Jongerencentrum “Maracena”.

Naast de coördinerende organisaties, zijn er meer dan 10 andere entiteiten uit de 3 partnerlanden betrokken binnen het project, om te experimenteren met en het ontdekken van verschillende vormen van creatief leren en creatieve leeromgevingen.

Meer informatie over het onderzoek, de partners en het project is te vinden op onze website.

www.lookingatlearning.eu

Project coördinatoren

Rūta Kronberga
Humana People to People in Latvia (Latvia)

Gabi Steinprinz
Youth Exchange Service (Netherlands)

Ignacio Salgado / Mª Victoria de la Cruz
Asociación PROMESAS (Spain)

Anita Birzniece
Gulbene novads (Latvia)

Angela Kroezen
Stichting Merakel (Netherlands)

Mª Ascensión Romero / Carmen Vílchez
Ayuntamiento de Maracena (Spain)

Onderzoekers

Dina Bite, Ginta Kronberga, Lana Janmere
Institute of Social Sciences and Humanities
Faculty of Economics and Social Development
Latvia University of Agriculture

Gabi Steinprinz
Unsquare / Youth Exchange Service [YES]

Álvaro Pascual
Research Student in Science Education School in Education College Of Arts, Celtic Studies and Social Sciences University College Cork

Layout en grafisch ontwerp

Javi Quilez

L@LEARNING
CREATIVE LEARNING ENVIRONMENTS

Co-funded by the Erasmus+ programme of the European Union.

This publication reflects the view only of the authors and the Commission cannot be held responsable for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

Merakel
HUMANA PEOPLE TO PEOPLE
Ayuntamiento de Maracena
Gulbenes novads
SKATIES PLAŠĀK
PROMESAS
Promotora de Metodologías Educativas para una Sociedad Alternativa y Sostenible

Inhoud

0 Introduction

1 Onderzoeksmethodologie – Structuur van het document

2 Theoretische Uitleg Van Creativiteit, Creatief Leren En Creatieve Les- En Leeromgevingen Binnen Het Project

3 Analyse Van Beleidsdocumenten

4 Analyse Van De Interviews

5 Conclusies

Annex I Beschrijving Van De Respondenten

Annex II Good Practices

CHAPTER 0. INTRODUCTION

Het doel van het project “Looking@Learning" is om een plek en ondersteuning te creëren voor de innovatie-georiënteerde samenwerking tussen formele en non formele intermediaire sectoren van onderwijsprofessionals, om moderne en succesvolle leeromgevingen te ontwikkelen voor jongeren die betrokken zijn in het leerproces. In dit project is een breed scala aan stakeholders binnen het domein van educatie in Nederland, Spanje en Letland betrokken in het samen verkennen van creatieve leeromgevingen, het delen van good practices en het implementeren van nieuwe ontwikkelingen en tools binnen bestaande structuren en daardoor innovatie brengen naar hun eigen realiteit. Het project wordt gefinancierd door het EU-programma voor jongeren “Erasmus+: Youth in Action” en beheerd door het Lets Agentschap voor Internationale Programma's voor Jeugd. Een van de hoofddoelen van het programma is het verbeteren van de vaardigheden en competenties van personen die met jongeren werken – onderwijzers, jongerenwerkers, trainers, leraren, projectmanagers – om de kwaliteit van het jongerenwerk te verbeteren en om internationale samenwerking van jeugd en jongerenwerkers te bevorderen. Dit project richt zich erop om het doel van het eerdergenoemde programma te bereiken door samen te werken met jongerenwerkers uit het formele en non formele veld van alle drie de projectlanden.

De eerste fase van het projectonderzoek genaamd “The First Looking at Learning” presenteert casussen en een verzameling aan informatie die verder gebruikt kunnen worden voor de ontwikkeling van een methodologie voor het bevorderen van creatieve leeromgevingen en voor het uitvoeren van toekomstige studies naar creatieve leeromgevingen.
beperkingen, aangezien de meeste stakeholders (voornamelijk) werken met deze doelgroep.

Dit onderzoek moet beschouwd worden als een pilot-onderzoek binnen het gehele project, aangezien het doel is om initiële informatie te verzamelen over creativiteit en creatieve leeromgevingen in Letland, Nederland en Spanje. Het onderzoek schetst de problemen op het gebied van creatieve leeromgevingen binnen de Letse, Nederlandse en Spaanse onderwijssystemen en beschouwt tegelijkertijd onderwijsbeleidsdocumenten en de huidige situatie binnen educatieve instellingen. Dit onderzoek richt zich op de situatie binnen formele educatieve instellingen (beroepsonderwijs, middelbaar onderwijs, regulier en alternatief basisonderwijs), non formele leerinstellingen (jongerencentra, jongereninitiatieven en niet-gouvernementele jongerenorganisaties) en alternatief onderwijs (Montesorri pedagogiek, Democratische scholen). In Nederland richt het onderzoek zich ook specifiek op leeromgevingen voor jongeren met leerproblemen en beperkingen, aangezien de meeste stakeholders (voornamelijk) werken met deze doelgroep.

HOOFDSTUK 1. ONDERZOEKSMETHODOLOGIE - STRUCTUUR VAN HET DOCUMENT

Het onderzoek gebruikt een kwalitatieve benadering om de huidige situatie binnen deze drie landen van problemen gelinkt aan creativiteit en creatieve leeromgevingen te begrijpen. De volgende methoden zijn binnen het onderzoek gebruikt:

1) Analyse van theoretische literatuur om de theoretische interpretatie van creativiteit en creatieve leeromgevingen te begrijpen. (zie Hoofdstuk 2);
2) Kwalitatieve inhoudsanalyse om de nationale beleidsdocumenten en documenten van onderwijssystemen te analyseren (zie Hoofdstuk 3);
3) Individuele, semigestructureerde interviews met vertegenwoordigers van verschillende educatieve instellingen. De selectie van de ondervraagden in Letland is uitgevoerd naar het principe van beschikbaarheid, doelgerichtheid en de link met het project. Partners van het project zijn geïnterviewd om de huidige situatie binnen hun educatieve instellingen en initiatieven te begrijpen.

   De selectie van de ondervraagden in Nederland is gemaakt om een breed beeld te hebben van creatieve leeromgevingen in de context van educatie in dit land. Omdat veel van de Nederlandse partners van het project werken met minder kansrijke jongeren of stakeholders hebben die met deze jongeren werken, wordt het onderzoek gedomineerd door deze doelgroep. De selectie van de ondervraagden in Spanje is vergelijkbaar uitgevoerd als in Letland; door de betrekking van lokale projectpartners en om zo te leren over de huidige situatie van creativiteit en creatieve leeromgevingen binnen hun educatieve instellingen en initiatieven. De gemiddelde duur van een interview was 50 minuten (zie hoofdstuk 4);
4) Case-analyse om voorbeelden te identificeren van creatief leren. Individuele interviews en documentanalyse wordt gebruikt voor de case-analyse en omvatten zowel formele als non formele actoren (zie Bijlage II).

HOOFDSTUK 2. THEORETISCHE UITLEG VAN CREATIVITEIT, CREATIEF LEREN EN CREATIEVE LES- EN LEEROMGEVINGEN BINNEN HET PROJECT

2.1 Creativiteit

Het belang van creativiteit en innovatie in het aanpakken van de economische, ecologische en sociale crisissen wordt erkend binnen beleidsdiscussies in Europa. Recent beleid roept op tot versterking van Europa's innovatieve capaciteit en de ontwikkeling van een creatieve en kennisintensieve economie en maatschappij, door het versterken van de rol van onderwijs en training in de kennisdriehoek en het onderwijscurriculum te richten op creativiteit, innovatie en ondernemerschap. Het wordt erkend dat scholen en initieel onderwijs een sleutelrol spelen in het stimuleren en ontwikkelen van de creatieve en innovatieve capaciteiten van mensen voor het verdere leren en hun werkende leven (Cachia, Ferrari, Ala-Mutka, Punie, 2010).

Daarentegen, wanneer we het concept creativiteit benaderen stuiten we op een probleem, namelijk het gebrek aan consensus om het te definiëren. De Haan en Havighurst (1961) stellen dat creativiteit elke activiteit is, die leidt tot iets nieuws, of het nu een nieuwe technische uitvinding, een nieuwe wetenschappelijke ontdekking of een nieuwe artistieke uitvoering is. Later definiëren Sternberg en Lubart (1997) creativiteit aan de hand van de kenmerken waar een creatief persoon over moet beschikken, zodat iemand creatief is als zodra deze relatief nieuwe, maar ook passende en kwalitatief goede ideeën voortbrengt. In deze eeuw verzekert Goñi (2000) dat creativiteit zich kenmerkt als ideaal gedrag. Volgens Goñi's idee bevindt creativiteit zich in iemands capaciteit om significant bij te dragen aan zowel de maatschappij als aan het leven zelf. Monreal (2000) stelt dat toen hij begon creativiteit te onderzoeken 'genie' het meest gebruikte en gemeenschappelijke woord was dat hij tegenkwam. Daarnaast werden originaliteit, productiviteit, vindingrijkheid, ontdekking, fantasie en verbeelding veelvuldig gebruikt. Volgens Monreal heeft het woord creativiteit een hoger voorkomen in de literatuur sinds 1950. Gardner (2001) ondersteunt dat de creatieve persoon een persoon is die op een regelmatige basis problemen oplost en producten ontwikkelt of nieuwe vragen definieert in een bepaald gebied, op zo een manier dat ze in het begin beschouwd worden als nieuw, maar uiteindelijk geaccepteerd worden binnen een concrete culturele context. Tot slot spreken Corbalán, Martínez and Donolo (2003) over de moeilijkheid die bestaat om creativiteit te onderscheiden van andere concepten zoals genie, begaafdheid of kunst. Deze auteurs adviseren ons om geduldig te blijven tot we een consensuele definitie van creativiteit ontwikkelen.

Bovendien, zoals Iglesias Casal (1999) beschrijft, zijn onjuiste ideeën wat betreft creativiteit wijdverspreid, bijvoorbeeld de relatie tussen creativiteit en waanzin. Er is geen bewijs gevonden dat dit idee juist is. Hoogstens, zoals Josep Muñoz (1994) stelt, “De dialectiek van de verbeelding lijkt bij uitstek een chaotisch proces en niet makkelijk te begrijpen en te uitten met taalkundige middelen”.

Een tweede onjuist idee over creativiteit is het te zien als aangeboren en dat het niet aangeleerd kan worden. Het kan gezien worden als een kwaliteit waar sommige geniën over beschikken of als een vaardigheid die iedereen kan ontwikkelen (Cachia, Ferrari, Ala-Mutka, Punie, 2010).
Volgens de Bono (1994) is creativiteit een vaardigheid die we kunnen cultiveren en ontwikkelen. Creativiteit is gerelateerd aan experimenteren en experimenteren aan waarneming.
De Bono legt uit dat we de wereld niet zien zoals deze is, maar zoals we deze waarnemen. Onze waarneming berust op onze eerdere ervaringen, motivaties en houdingen. In die zin ontwikkelen we onze creativiteit als we ons vermogen om onze waarneming te verruimen verder ontwikkelen. Creativiteit is daarnaast ook gerelateerd aan zelfexpressie (Gámez, 1998). Zodoende ontwikkelen we ook onze creatieve bekwaamheid door onze zelfkennis en ons vermogen om onze emoties en ideeën te communiceren.

2.2 Creatieve Leeromgevingen

Het is in elk geval duidelijk dat creativiteit niet een bekwaamheid is die rigide is en stabiel over tijd. Afhankelijk van onze leerervaringen kan het verbeteren of verslechteren. Creativiteit als een concept in de context van onderwijssystemen kan worden toegekend aan de karaktereigenschappen en vaardigheden, leermethodes, leerstof en leeromgeving van een persoon. Daarnaast kan creativiteit gezien worden als een resultaat van een activiteit – een nieuw, origineel product of idee. Als creativiteit gezien wordt als een karaktereigenschap of vaardigheid, dan wordt het omschreven door innovatie, originaliteit, onconventionele oplossingen, anti-conformisme, moed, productiviteit van innovatieve acties in verschillende sectoren, creatieve intuïtie, rijke verbeeldingskracht, inspiratie, psychische plasticiteit (Bebre, 1997) Ook kan creativiteit worden gedefinieerd als het vermogen voor ongewoon denken, gekenmerkt door verbeelding, divergent denken, psychische plasticiteit en onbewuste activiteit (Medne, 2014). Er van uitgaande dat het doel van het onderwijssysteem is om creativiteit als kenmerk of vaardigheid van jongeren aan te moedigen, moet onderwijsdocumentatie de genoemde kwaliteiten bevorderen.

Creatief leren is zodoende elk leren dat inzicht en een nieuw bewustzijn betrekt, die de lerende toestaat om voorbij de verwerving van begrippen te gaan en zich te richten op denkvaardigheden. Het is gebaseerd op zelfbeschikking en het centraal staan van de lerende (Cachia, Ferrari, Ala-Mutka, Punie, 2010). Volgens Martínez-Salanova Sánchez brengt het creatieve leerproces productie van informatie en de ontwikkeling van nieuwe vaardigheden, die op een bepaalde manier origineel zijn voor de lerende. Het proces kan bestaan uit de volgende stadia (zelfs als de lerende niet zelf een onderscheid maakt tussen deze stadia):

Ten eerste ontdekt de lerende (in de klas) – op een bepaald moment en door karaktereigenschappen of gevoeligheid voor bepaalde problemen - zwakheden, inconsistenties en gaten in informatie die hem/haar het gevoel geven dat er iets mist of niet goed is.

Ten tweede voelt de lerende een behoefte en zoekt naar een manier om de behoefte aan te pakken. We worden hier geconfronteerd met een grote leermogelijkheid; de lerende voelt zich ongemakkelijk omdat hij de behoefte herkent. Het klaslokaal (bijvoorbeeld de leraar of de sfeer) moet de lerende in staat stellen om de antwoorden op die vragen te vinden of problemen die zich voordoen.

Ten derde, een goede lerende zal proberen manieren te vinden om tot een oplossing te komen waarbij de lerende clichés en overduidelijke, verkeerde of onpraktische antwoorden ontwijkt. Daarvoor moeten lerenden leren hoe ze kunnen omgaan met onzekerheid, het kunnen tolereren en zelfs kunnen inzetten als drijfveer om te onderzoeken.

Tenslotte, zolang lerenden hun vraag niet oplossen zullen ze gemotiveerd zijn om door te gaan met het verbeteren van het antwoord. Deze intrinsieke motivatie blijft aanwezig totdat ze de resultaten delen met anderen. Op dit punt moeten we twee kenmerken uitlichten die Betancourt Morejón, geciteerd door Pueyo Agudo, beschouwt die een creatieve leeromgeving dient te hebben. Enerzijds moet er prestatie aanwezig zijn. De leerervaring moet een succesvolle ervaring zijn. Als lerenden het antwoord niet kunnen vinden of het duurt te lang dan verdwijnt de intrinsieke motivatie en daarmee de nieuwsgierigheid en de belangstelling om te leren. Dit betekent niet dat lerenden nooit mogen falen. In feite is het gezond om te leren om te gaan met frustratie, maar dat moet een voorzichtig proces zijn en aangepast aan elke lerende. Anderzijds, de autoriteit die de kennis valideert zouden niet alleen de onderwijzers/begeleiders alleen moeten zijn, maar veel meer een democratisch systeem. Lerenden hebben de behoefte, zoals we al eerder hebben aangegeven, om hun resultaten te delen met anderen (bijv. leraren, begeleiders, mede-lerenden of zelfs familieleden) die, na een proces van dialoog, samen met hen de resultaten beoordelen. Lerenden moeten hun angst overkomen om fouten te maken en vertrouwen krijgen in zichzelf en hun ideeën. Hartner (1993) heeft al eerder dit circulaire proces beschreven waaruit naar voren komt dat hoe hoger het vertrouwen van mensen in zichzelf, hoe makkelijker ze hun creatieve potentieel kunnen uiten; net als dat mensen die hun creativiteit veelvuldig uiten zich in toenemende mate veilig voelen en vertrouwen hebben in zichzelf.

Creativiteit wordt geconceptualiseerd als een vaardigheid voor iedereen, waarbij actoren binnen het onderwijs de kracht hebben om het creatieve en innovatieve potentieel van jongeren kan ontsluiten. Er wordt gesteld dat creativiteit binnen de context van het onderwijs geconceptualiseerd moet worden als een transversale en curriculum-overschrijdende vaardigheid, die iedereen kan ontwikkelen. Derhalve kan het worden bevorderd, maar ook geremd.

Onder leeromgeving verstaan we een omgeving van een bepaalde educatieve instelling, gekarakteriseerd door sociale componenten, speciale objecten en materialen, maar ook interpersoonlijke relaties. Deze factoren beïnvloeden en complementeren elkaar en hebben invloed op alle betrokken personen. Leeromgeving specificeert bovendien een educatieve omgeving; het impliceert altijd een organisatieproces. Het waarborgt een samenhang tussen materiële, communicatieve en sociale condities binnen het leerproces en gunstige omstandigheden voor de ontwikkeling van het creatieve potentieel van de lerende. Door het gebruik van verschillende kennisbronnen en verschillende leermethoden kan een lerende zijn/haar kennis, vaardigheden en dispositie zelf construeren (Mežinska, 2011).

Om binnen een educatieve omgeving creativiteit te ontwikkelen is het essentieel om een andere houding ten opzichte van educatie en leerprocessen te bevorderen, zowel bij de onderwijzer als de lerenden.
Onderwijzers en begeleiders zouden onzekerheid moeten accepteren en erkennen dat het waardevoller is om te werken rond een kleine hoeveelheid kennis, maar om dat zo te doen dat het een groot gebied beslaat op een oppervlakkige wijze.
Uiteindelijk is accumulatie van kennis via de weg van zo veel mogelijk concepten minder belangrijk. Weten hoe de juiste informatie op het juiste moment te selecteren, zoeken, analyse, proces en hoe hieruit te creëren zijn zaken die we veel beter moeten gaan waarderen. De volwassene moet de rol als zender van informatie loslaten en de schepper van leeromgevingen worden, waarbinnen lerenden worden geaccepteerd met a hun mogelijkheden én beperkingen. De volwassene moet een werk- en leeromgeving bieden waarin lerenden zich veilig voelen om te leren en hun vaardigheden te ontwikkelen, zonder de angst om veroordeeld te worden (Borrajo, 1998). Paul Delnooz heeft een alternatief ontwikkeld: Creative Action Methodology. Het vinden van innovatieve oplossingen voor praktische problemen, die naderhand getest worden, staat centraal in de educatieve benadering 'leer om creatief te denken'. Het is een educatieve benadering die getest wordt in de praktijk en erg succesvol lijkt te zijn; het academische niveau van lerenden nam toe. Lerenden vonden oplossingen voor sociale kwesties als buurtvernieuwing, informatieverstrekking over AIDS en winkeldiefstal.
De eerste trainingscursus van het project “Looking at Learning” bracht vertegenwoordigers uit formele en non formele educatieve instellingen bij elkaar uit alle drie de projectlanden – Spanje, Nederland en Letland. Zij ontmoetten elkaar in Augustus 2015 in Gulbene (Letland). Na een week doorgebracht te hebben met leren, ervaren, delen, discussiëren en reflecteren over creatieve leeromgevingen in een non formele en educatieve setting, hebben de deelnemers een uitgebreide lijst met noodzakelijke voorwaarden voor creatieve leeromgevingen opgesteld:

2.2.1 Hoe zou een Creatieve Leeromgeving eruit moeten zien

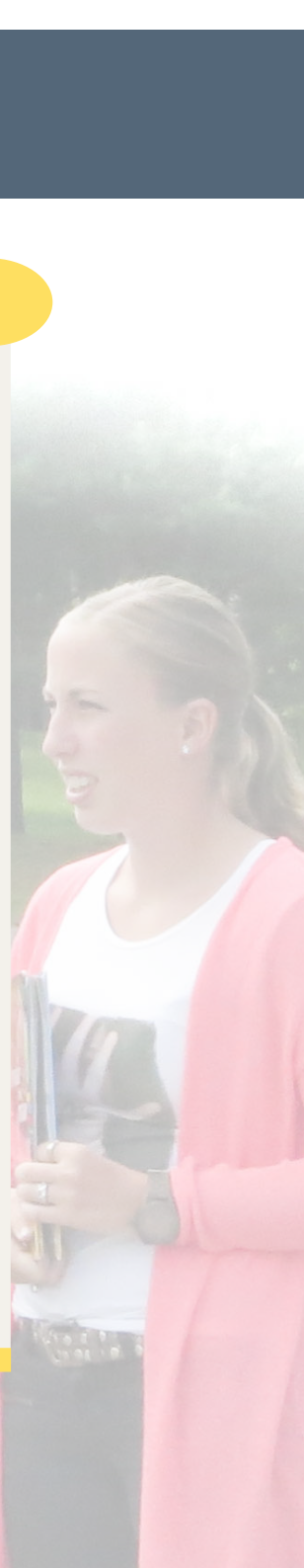

1. Vrijheid van tijd en ruimte, om jezelf te zijn en keuzes te maken.
2. Gericht op leerprocessen van zowel de lerenden als de onderwijzers/begeleiders.
3. Toestemming en uitnodiging om in gemeenschappen te werken.
4. Geslachtsloos.
5. Gebaseerd op vertrouwen. Ondersteunend zijn aan leiden, leren en delen, maar niet sturend.
6. Een inspirerende, motiverende en functionele, flexibele en diverse ruimte.
7. Het gebruik van natuurlijke en lokale materialen en resources, een unieke omgeving.
8. Een plek om je vrij te voelen met al je zintuigen.
9. Toestemming om te falen / geen angst om fouten te maken.
10. Spelenderwijs leren en uitgedaagd worden, experimenteren en leren door te doen.
11. Solide basis en een gevoel van verwondering.
12. Inspireren, onderzoeken en ontdekken.
13. Zonder tijdsdruk
14. Veilige plek om buiten je comfort zone te treden.
15. Gebouwd door de leergemeenschap en flexibel naar behoeften
16. De lerenden zijn verantwoordelijk voor het eigen leerproces.
17. Ontwikkeling van creativiteit, verbeelding en fantasie
18. Toegestaan om gedachten en vragen te uiten.
19. Ruimte voor gevoelens emoties en verbeelding, waar alle zintuigen gebruikt kunnen worden.
20. Mogelijkheid om eigen ideeën en procedures te ontwikkelen.
21. Een ruimte die gericht waarbinnen de lerenden zich geaccepteerd, gewaardeerd en gerespecteerd voelen.
22. Een ruimte die de lerenden herkennen als van hun. Zij voelen zich verantwoordelijk en hebben eigenaarschap over de ruimte.

2.2.2 Hoe zou een Creatieve Leeromgeving er niet uit moeten zien

1. Moet niet gericht zijn op leerresultaten en voor een ander bepalen wat goed is.
2. Moet af van de angst om te falen en de behoefte om processen te beheersen.
3. Geen externe verwachtingen (zoals eindtoetsing).
4. Zou geen tijdsdruk moeten opleggen aan de lerenden.
5. Niet in constante routine werken, niet alleen “in the box” denken.
6. Niet hetzelfde aan de hele groep willen leren, maar individueel richten op interesses en leerbehoeftes.
7. Niet de lerenden in een keurslijf proppen, maar ze helpen om het beste uit zich zelf te halen.
8. Het leren niet alleen richten op horen en zien.
9. Niet denken in leeftijdsgroepen, maar in individuen.
10. Geen gestandaardiseerde begeleiding, maar een focus op individuele behoeftes.
11. Niet pushen om te leren of geloven dat mensen niet willen leren.
12. Niet denken in het onderscheid tussen vrije tijd en leertijd, omdat beide even waardevol zijn voor leren.
13. De lerenden niet voorbereiden op een test, maar op het leven.

HOOFDSTUK 3. ANALYSE VAN BELEIDSDOCUMENTEN

3.1 Letland

Creatieve omgeving en creatieve mensen worden genoemd in Letse plannings- en normatieve documenten als één van de doelen die behaald en ontwikkeld moeten worden in zowel de nabije als de verre toekomst. In “Strategie van Duurzame Ontwikkeling” wordt Letland in 2030 omschreven als een groene, schone, toegankelijke en ook creatieve plek. Zodoende is creativiteit van belang in verband met het langetermijndoel van duurzame ontwikkeling van het land, naast de prioriteiten van een schone leefomgeving en optimale infrastructuur. Daarnaast wordt creativiteit als concept niet alleen toegeschreven aan individuele kenmerken en human resources, maar ook aan Letland als geheel en haar (leef)omgeving.

Creativiteit als prioriteit is verweven in het document “National Development Plan 2014-2020”; hierin wordt de visie van de Letse toekomst geschetst vanuit creativiteit en belangrijker, vanuit creatieve mensen. Verschillende aanpakken en taken die worden benadrukt in het National Development Plan (NDP), linken creativiteit aan twee belangrijke aspecten: de ontwikkeling van bedrijfsklimaat en menselijke veerkracht. Zodoende kan geconcludeerd worden dat tenminste op het niveau van beleidsplanning in Letland, er een begrip is dat mogelijkheid om een fatsoenlijke baan te vinden en te houden en de mogelijkheid om zorg te dragen voor de ontwikkeling van jezelf en het land, niet mogelijk is zonder een bepaalde set aan competenties, waaronder creativiteit.

Er is een aantal instrumenten die gebruikt kunnen worden om de competentie van creativiteit in de samenleving te ontwikkelen en die zijn allemaal gelinkt aan educatie; het trainen en aantrekken van hoogopgeleide en creatieve algemeen vormend onderwijzers, de implementatie van innovatieve opleidingsinhoud en werkvormen in het basisonderwijs en secundair onderwijs en het verstrekken van de mogelijkheid tot informeel onderwijs, om zo creativiteit en het verwerven van ondernemende vaardigheden aan te moedigen. Op basis van NDP-richtlijnen kan geconcludeerd worden dat op politiek niveau creativiteit gezien wordt binnen de context van ondernemende vaardigheden en de creatie van innovatieve en exporteerbare producten. De bijbehorende taken worden alleen vanuit het educatieve systeem bekeken, waarbij mogelijkheden worden gebruikt van zowel formeel als non formeel leren.

Terwijl het document “Richtlijnen van Onderwijsontwikkeling 2014-2020” creativiteit noemt in haar hoofddoelen, wordt creativiteit daarentegen binnen de maatregelen slechts secundair genoemd. Het document belicht veelal moderne methodes en moderne infrastructuur, maar het is moeilijk om te begrijpen of ze dit linken aan creativiteit of niet. Het document wijst op de noodzaak om onderwijsinhoud te verbeteren om het zo meer te oriënteren op de competenties, een gezonde leefstijl creativiteit en de bevordering van innovatie, waar vraag naar is binnen de kennismaatschappij. Binnen andere taken wordt creativiteit niet in het bijzonder uitgelicht.
Echter, waar het document de ontwikkeling van individuele vaardigheden tot doel stelt, wordt de aanpak vanuit het waarde-gericht onderwijs benadrukt die onder andere de ontwikkeling van creativiteit omvat.

In de context van waarde-gericht onderwijs wordt de rol van informeel onderwijs, dat in het NDP genoemd wordt, tevens benadrukt. Het NDP schets de noodzaak voor het ondersteunen van wetenschapscentra voor jongeren, zomerkampen, wetenschapsseminars, wetenschapsprojecten en competities en andere activiteiten die gericht zijn op de ontwikkeling van de vaardigheden van jongeren.

Andere normatieve documenten die onderwijssystemen reguleren noemen creativiteit als onderdeel van doelen en maatregelen, maar slagen er niet in te specificeren hoe ze dit gaan bevorderen. Algemeen gesproken presenteren beleidsdocumenten die gerelateerd zijn aan onderwijssystemen creativiteit als één van vele politieke prioriteiten. Concepten als 'creatieve persoonlijkheid', 'creatieve vaardigheid' en 'creatieve plek' worden vaak genoemd bij doelen en specifieke maatregelen, maar in veruit de meeste gevallen worden ze hierbij genoemd zonder te specificeren op welke manieren creativiteit wordt gedefinieerd vanuit het standpunt van het beleidsplan en hoe dit zal worden bevorderd. In regelgeving vanuit de ministerraad wordt geprobeerd om te specificeren wat aspecten van zelfexpressie en creativiteit zijn, maar deze uitleg verwoordt slechts ten dele creativiteit en haar betekenis wordt gereduceerd tot de gebieden van de ontwikkeling van artistieke vaardigheden en de verbeeldingskracht.

Binnen de normen van schoolvakken wordt slechts een smal begrip van creativiteit gehanteerd. Zoals S. Medne concludeert, worden creatieve vaardigheden voornamelijk gekoesterd binnen vakken gelinkt aan de artistieke veld (beeldende kunsten, muziek, literatuur). Er is relatief minder bevordering van creativiteit binnen maatschappelijke vakken en vakken gerelateerd aan gezondheid. De normen voor vakken in het algemeen vormend onderwijs voorzien niet in de bevordering van creatieve vaardigheden binnen de wetenschaps-, wiskundige en IT-gerichte vakken (Medne, 2014).

De documenten die het jongerenbeleid reguleren refereren alleen secundair aan creativiteit of noemen het in zijn geheel niet. In “Richtlijnen voor Jongerenbeleid 2009-2018” is creativiteit in geen van de hoofdrichtlijnen of basisprincipes opgenomen. De Jeugdwet noemt creativiteit niet, maar het accentueert wel de noodzaak om ondersteuning te bieden aan jongereninitiatieven die gunstige omstandigheden creëren voor intellectuele en creatieve ontwikkeling van jeugd. In essentie is er geen verbinding tussen de prioriteiten van het beleid van onderwijs en jeugd, aangezien in het onderwijsbeleid creativiteit redelijk vaak genoemd wordt, terwijl in jongerenbeleid het slecht als een smal begrip genoemd wordt – enkel in relatie tot jongereneducatie en creatieve zelfexpressie.

In vergelijking met andere EU-lidstaten, wordt in Letland geregeld een begrip van creativiteit en innovativiteit inbegrepen binnen de onderwijsprogramma's. De Letse onderwijzers die zijn geïnterviewd vinden dat er voldoende nadruk is op creativiteit binnen de onderwijsprogramma's Letse onderwijzers behoren binnen Europa tot de groep die het meeste overeenstemt met de notie dat creativiteit een belangrijke rol speelt binnen de onderwijsinhoud (Cachia, 2010).

3.2 Nederland

"Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werkt aan een slim vaardig en creatief Nederland". Dit is een quote van de website van het Ministerie die het belang van de ontwikkeling van creativiteit binnen het onderwijs impliceert. De kunstvakken hebben hier altijd aan bijgedragen. Maar in de discussie rond de 21ste-eeuwse vaardigheden, waarin creativiteit genoemd wordt, blijken ook andere vakken interessant voor hun bijdrage aan de ontwikkeling van creativiteit.

Het SLO (Stichting Leerplan Ontwikkeling) is een expertisecentrum voor onderwijsinnovatie in samenwerking met het departement van gedragswetenschappen de Universiteit Twente. Ondanks dat de woorden 'creativiteit' en 'creatief' slechts één keer genoemd worden in de publicatie "Leeromgevingen en leermiddelen in innovatieve scholen", kunnen de woorden 'innovatief' en 'innovatie' geïnterpreteerd worden als vervangers van de woorden 'creativiteit' en 'creatief'. In dit document kunnen we een aantal onderwijs-methoden vinden die kunnen helpen bij het aanmoedigingen van creativiteit.

In dit document vinden we verschillende educatieve methoden die helpen kunnen bevorderen van creativiteit.

(i) Natuurlijk leren – kiezen en zelfsturing vormen hiervan de kern.

(ii) Zin in Leren – uitdagend onderwijs: eruit halen wat er in zit; nooit meer vervelen; je hersenen leren gebruiken; minder is meer; leren betekenisvol maken; zonder relatie geen prestatie; de lerende leert; elke lerende leert anders; laten zien wat je geleerd hebt; voor de goede orde; de school is van iedereen; overal kan je leren. Dat zijn de 12 essentiële elementen binnen deze methode.

(iii) Levensecht Leren – Iederwijs: gebaseerd op het idee dat ieder kind al wijs is en dat dit tot uiting kan komen binnen een levensechte omgeving.

(iv) Betekenisvol Leren – Authentiek Leren: gebaseerd op het ontwikkelen van kennis die in te zetten is in realistische context, door het leren te laten plaatsvinden in een levensechte of realistische leeromgeving.

(v) Zelfstandig Leren – Zelfverantwoordelijk Leren: geeft de lerende zo veel mogelijk verantwoordelijkheid. De leerkracht begeleidt, reikt relevante leermiddelen aan en organiseert werkvormen in groepsverband.

(vi) Samenwerkend Leren – teamonderwijs op maat: leraren en lerenden delen verantwoordelijkheid voor het leerproces. Essentieel voor deze vorm van onderwijs is leren door 'modelling' (voorbeelden laten zien, samendoen en nadoen).

(vii) Adaptief Onderwijs: past onderwijs aan aan de mogelijkheden en behoeften van individuele lerenden. Door te differentiëren kan de onderwijzer rekening houden met relevante verschillen tussen lerenden.

(viii) Ervaringsgericht Onderwijs: gebaseerd op leren door te doen. De leraar is verantwoordelijk voor een goed voorbereide leeromgeving en scheppen ruimte voor initiatieven van lerenden.

(ix) Ontwikkelingsgericht Onderwijs: volgens dit model ontwikkelingen lerenden zich niet vanzelf. Kinderen leren door hun deelname in de sociaal-culturele wereld. De onderwijzers zijn partners die lerende ondersteunen in het voorbereiden van zinvolle activiteiten die een kind nog niet zelf kan of kan begrijpen.

Er zijn veel innovatieve initiatieven in het onderwijs die overlappen met de eerdergenoemde onderwijsconcepten. Gebaseerd op onderzoek naar innovatie binnen het basis- en middelbaar onderwijs, komt de Onderwijsinspectie tot de volgende vier karakteristieke kenmerken:

- De leeromgevingen is authentiek, de context van het leren is betekenisvol;
- Er is een grote mate van zelfsturing van een lerende in een activerende leeromgeving, waarbij de lerende ook de eigen vorderingen kan en mag beoordelen en reflecteert op zijn leerproces;
- Het leren gebeurt veelal in sociale settings;
- ICT is een belangrijk hulpmiddel.

Het lijkt erop dat de woorden 'creativiteit' en 'creatieve leeromgevingen' niet aanwezig zijn in publicaties en beleidsdocumenten. Maar als we de betekenis van het woord 'creatief' breder zien dan alleen artistiek of expressief, zien we een ander beeld. Veel vormen van 'creatieve' leeromgevingen verschijnen als nieuwe en innovatieve manieren om naar leren te kijken. Leerkrachten en onderwijzers zijn niet alleen meer gefocust op het overbrengen van kennis, maar ondersteunen lerenden om te ontdekken en hun eigen manier te vinden om kennis op te doen en daarvoor de juiste omgeving voor te leveren. In nieuwe concepten die worden ontwikkeld is er een verandering van rollen richting coaching en het creëren van goede leeromgevingen voor lerenden om zichzelf te ontwikkelen en ze zo meer en meer ruimte geven voor verantwoordelijkheid en zelfsturing.

3.3 Spanje

Creativiteit wordt genoemd in verschillende Spaanse onderwijswetten, maar op veel verschillende manieren zoals in de eerdergenoemde landen. Echter is het niet mogelijk om een enkele vermelding te vinden van leeromgevingen, laat staan creatieve leeromgevingen.

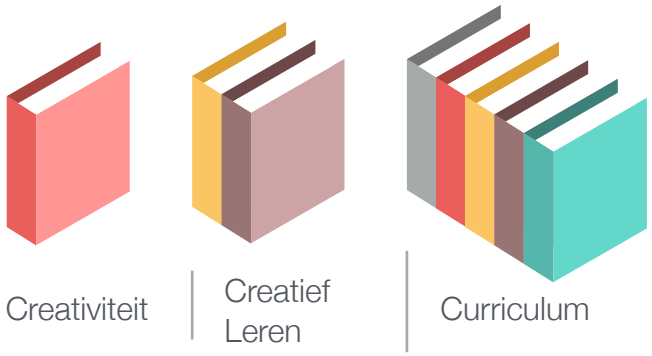
Het voorwoord van LOMCE spreekt al over creativiteit als een competentie die door studenten dient te worden verworven. Echter de wet spreekt nauwelijks over creativiteit. In de gevallen dat het dat wel doet verschijnt creativiteit als doel dat dient te worden bereikt door lerenden gedurende hun opleiding.
De besluiten van de Autonome Gemeenschappen zinspelen ook op creativiteit. Zoals in die van Andalusië; die uitlegt dat het curriculum artistieke en culturele training omvat, om de creatieve ontwikkeling te stimuleren. Deze wordt gemarkeerd als een van de fundamentele doelen van basisonderwijs voor het bereiken van 'een ondernemende houding door de ontwikkeling van creativiteit, autonomie, initiatief, samenwerking, zelfvertrouwen en kritisch denken".

Castilla y León gaat hier wat verder in benadrukt de veranderende rol van leraren:

De leraar neemt de rol aan van schepper van leersituaties die de lerende stimuleren en motiveren om de geschikte ontwikkeling van vaardigheden die aan het einde van zijn/haar opleiding verwacht wordt te bereiken en hem/haar te trainen voor de actieve participatie in het leven (ORDEN EDU/519/2014, de 17 de junio, which establishes the curriculum and regulates the implementation, evaluation and development of primary education in Castilla y León region.

Het is het enige geval waarin aan de omgeving die ertoe moet leiden dat de leraar het leren van zijn/haar lerenden bevordert gerefereerd wordt. De leraar bevindt zich niet langer in het centrum van leren en wordt een 'facilitator' die situaties creëert (bijv. omgevingen, omstandigheden en activiteiten) die leiden tot leren.

Anderzijds spreekt de orde van onderwijs van Castilla y León over creativiteit in specifieke vakken. Creativiteit wordt bijvoorbeeld gezien als een competentie die moet worden aangemoedigd binnen het vak Engels, het vak Kunsteducatie noemt het vastleggen binnen het klaslokaal gebruikmakend van creatieve middelen en het vak Taal en Literatuur noemt in haar criteria dat lerenden teksten moeten kunnen voordragen, gebruikmakend van creatieve orale communicatiestrategieën.

3.4 Conclusie

Het lijkt erop dat in Nederland het onderwijssysteem en het nationaal beleid open staat voor verandering en de behoeftes van scholen volgt om verandering door te voeren, in plaats de educatieve instituties te dwingen aan het nationaal beleid te conformeren. Het onderwijssysteem geeft scholen de ruimte om veranderingen door te voeren en hun onderwijs te innoveren op een creatieve en een betekenisvolle manier. Scholen veranderen niet alleen richting zelfsturend leren, ook het onderwijssysteem is gebaseerd op de zelfsturing van scholen en andere educatieve instituties.

Kijkend naar Letland kan geconcludeerd worden dat in politieke beleidsdocumenten creativiteit voornamelijk in de brede zin van het woord (Letland als creatieve plek) tot uiting komt, in plaats van het noemen van creativiteit in bepaalde opleidingsstandaarden (creatieve zelfexpressie, artistieke creativiteit). Ondanks dat creativiteit als concept is doorgedrongen tot vrijwel alle beleidsdocumenten en educatieve regelgeving, is het niet mogelijk om een eenduidig en duidelijke definitie van creativiteit hierin terug te vinden; er is een situatie ontstaan waarin verschillende documenten verschillende aspecten van creativiteit accentueren. Daarnaast wordt de bevordering van creativiteit voornamelijk toegewezen aan het onderwijssysteem en blijven andere sociale instituten (familie, economie) buiten beschouwing. Dat kan problemen veroorzaken op het gebied van de implementatie van creativiteit in het maatschappelijke leven.

Op vergelijkbare manier houden Spaanse onderwijswetten rekening met het belang van creativiteit, maar doen hier niet veel mee in de uitwerking ervan. De beperkte toepassing van het begrip op slechts enkele vakken en het ontbreken van verwijzingen naar omstandigheden die helpen bij het ontwikkelen van creativiteit zijn problemen die moeten worden aangepakt.

In de verschillende Spaanse wetten, net als in Letland, is creativiteit een woord zonder betekenis en invulling. Wetgeving specificeert nergens wat ze verstaan onder het creatief gebruiken van middelen, onder welke omstandigheden het wel en niet wordt ingezet of wat bijvoorbeeld 'creatief experimenteren' betekent. We hebben gezien hoe tegelijkertijd creativiteit de rol speelt van 'competentie', 'vaardigheid' of 'middel'. Verder wordt creativiteit bijna exclusief gebruikt voor vakken gerelateerd aan beeldende kunst, muziek of literatuur. Tot slot vinden we nergens in Spaanse wetgeving een paragraaf waarin wordt uitgelegd aan welke omstandigheden er in een lokaal moet worden voldaan om deze creatief te ontwikkelen.

HOOFDSTUK 4. ANALYSE VAN DE INTERVIEWS

4.1 Introductie

Voor het onderzoek “The first Looking at Learning” hebben onderzoekers in elk van de betrokken landen individuele interviews gehouden met vertegenwoordigers van verschillende stakeholders die actief zijn in de ontwikkeling van leeromgevingen op verschillende gebieden van onderwijs. De selectie van ondervraagden is gericht op het vormen van een zo breed mogelijk beeld van creatieve leeromgevingen in de context van educatie in Letland, Nederland en Spanje. De interviews zijn gehouden onder verschillende onderwijzers, jongerenwerkers, onderzoekers, leraren, activisten, trainers uit het veld van formele en non formele educatie, onderwijzers die met kinderen werken in de kinderopvang en het basisonderwijs, leerkrachten en sociaal-cultureel werkers die met jongeren in formele en non formele omgevingen en onderwijzers en begeleiders die werken met kinderen met een beperking. Een beschrijving van de respondenten is te vinden in Bijlage I.

4.2 Interpretatie van Creativiteit, Leren en Creatieve leeromgevingen

De respondenten zijn vrij consistent in hun interpretaties van creativiteit, leren en creatieve leeromgevingen. In sommige gevallen vinden ze het lastig om deze termen te definiëren. Afhankelijk van het land is de essentie van hun uitleg min of meer gelijk. Respondenten refereren aan creativiteit als een vaardigheid die zowel nodig is voor onderwijzers/begeleiders en lerenden, als voor leermethodes. Waarbij deze drie aspecten in gelijke verhoudingen werd benadrukt.

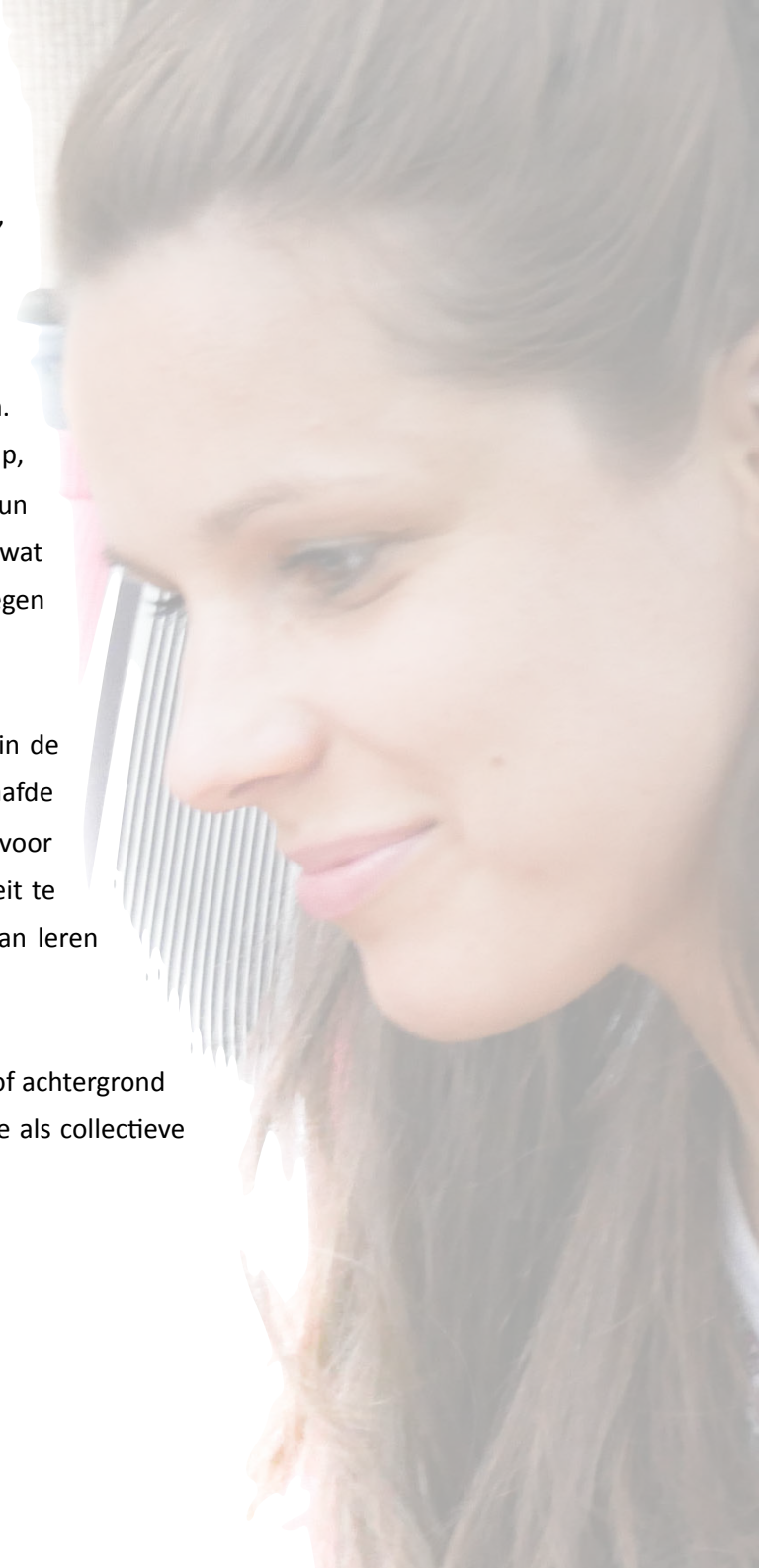
Creativiteit is divergent denken dat de capaciteit impliceert van het creëren van nieuwe correlaties tussen verschillende ideeën en de capaciteit om te begrijpen welke ideeën het waard zijn om te implementeren, te realiseren en te delen, vertelt Sabīne Medne – leraar op de Salacgrīva middelbare school, Letland. Respondenten zijn ervan overtuigd dat creativiteit belangrijke kwaliteiten omvat zoals stoutmoedigheid, de durf om verschillende dingen in het leven uit te proberen, te zoeken naar wat het beste bij je past, het vertrouwen in je eigen kracht, de mogelijkheid om nieuwe kansen te creëren en situaties te veranderen, communicatieve vaardigheden waaronder het uiten van emoties en gedachtes. Het is een hulpbron die individuelen de mogelijkheid geeft om zich aan te passen aan verschillende levenscyclussen. Creativiteit impliceert verbinding met het echte leven, leren door te doen met een focus op ervaringsgericht en contextueel leren.

De creativiteit van onderwijzers en begeleiders – hun bekwaamheid en vaardigheid om de omgeving en leermethodes te gebruiken om lerenden te motiveren – wordt beschouwd als een omstandigheid van vitaal belang, aangezien al het andere afhangt van het karakter en de motivatie van de leraar.

Volgens de respondenten spreek je van een creatieve leeromgeving wanneer er bij de lerende zorg gedragen wordt voor de zintuigen, houding ten aanzien van de (trainings)inhoud en een begrip van de wereld om hem/haar heen. Het gaat om een set van ondersteunende, interessante en gunstige omstandigheden (school, gemeenschap, maatschappij) voor de training. Het geeft de lerende motivatie, stimulatie, de benodigde materialen om hun deelname aan het creëren van een voorwerp, een project of een idee aan de hand van een thema, te bevorderen; wat vervolgens hun capaciteit om te associëren, selecteren, organiseren en transformeren van de ervaringen of verkregen informatie verhoogt.

In het geval van lerenden met beperkingen ligt de nadruk veelal op zintuiglijke ervaringen, terwijl deze aanpak in de context van creatief leren op alle lerenden betrokken kan worden. Creatief leren maakt het mogelijk om zowel begaafde jongeren als jongeren met verschillende behoeftes te herkennen, helpt bij het opmerken en zorg dragen voor individuele krachten en tegemoetkomen aan verschillende behoeftes, om zo diversiteit te verhogen en uniformiteit te verminderen binnen educatieve instellingen. Het stelt lerenden in staat om te zijn wie ze zijn. Ondersteuners van leren zouden zorg moeten dragen voor de sociaal-emotionele staat en ontwikkeling van de lerenden.

Een creatieve leeromgeving moet aanpasbaar – naar de eigenschappen van alle 'deelnemers'; bijvoorbeeld leeftijd of achtergrond – en flexibel zijn. Het moet een omgeving zijn die iemand op elk moment kan aanpassen aan zowel de individuele als collectieve behoeftes, als een organisch proces.

Bovendien moet dit soort leeromgeving lerenden aanmoedigen om te werken aan hun autonomie te werken en eigenaarschap te nemen over hun eigen leren, bijvoorbeeld de kans krijgen voor actieve participatie bij de besluitvorming over het gebruik van de leeromgeving. Lerenden moeten de vrijheid krijgen om te ontdekken en lerenden en begeleiders van het leren de kans geven zich op het proces te richten, in plaats van het resultaat. De lerenden moeten de vrijheid hebben om hun eigen mening te vormen, hoewel ze het in context moeten kunnen plaatsen en het zinvol moet zijn.

Een creatieve leeromgeving moet veel mogelijkheden bieden voor sociaal leren en ruimte bieden voor reflectie, of het nu een individuele of teamgericht proces is. Elk individu moet kunnen bepalen hoe en wanneer er interactie tussen de verschillende individuele leeromgevingen plaatsvindt. De leeromgeving moet openstaan naar de wereld, niet alleen beperkt zijn tot de school of jongerencentrum.

Het hebben van voldoende beschikbaar materiaal zoals bijvoorbeeld muziekinstrumenten of materialen voor expressie is belangrijk. Echter, creativiteit behelst zowel de middelen als de beperkingen; aangezien het tekort aan materialen verbeelding en pro-activiteit kan aanmoedigen.

Tot slot benadrukken de respondenten dat, ondanks dat het makkelijker is creativiteit aan te moedigen door vakken die verbonden zijn met kunst, er een noodzaak is om creativiteit ook te integreren in alle schoolvakken en sociale en culturele activiteiten binnen de school. Belangrijk is om te vermelden dat creativiteit niet gelijk staat aan anarchie of een tekort aan planning, het impliceert geplande leerprocessen met verwachte resultaten en bekende methodes.

4.3 Formele voorwaarden voor Creatieve Leeromgevingen

Ondanks dat de respondenten theoretisch gezien weten dat er sommige formele voorwaarden zijn in relatie tot de bevordering van creativiteit binnen verschillende leeromgevingen (scholen, jongerencentra etc.), worden ze in hun werk vaak beheerst door andere belemmeringen – een bijzondere situatie, problemen, financiën en andere factoren.

De onderwijzers en begeleiders die creatief zijn en creatieve methodes gebruiken in hun werk doen dat in overeenstemming met hun persoonlijke begrip. Onderwijzers/begeleiders die traditionele, op de onderwijzer/begeleider gecentreerde methodes gebruiken ervaren geen noodzaak iets te veranderen, aangezien creativiteit geen verplichte vereiste is. Echter, onderwijzers/begeleiders die creativiteit ervaren hebben geven aan dat het 'verslavend' is. Goede praktijken verspreiden zich langzaam maar zeker steeds verder.

Het gat tussen theorie en praktijk wordt in stand gehouden door de vage en onbeperkte definitie van creativiteit. De angst om te veranderen die wordt ervaren door onderwijzers/begeleiders en de complexe evaluatie van creativiteit spelen daarnaast ook een sleutelrol in het verhinderen van de nodige veranderingen.

In sommige gevallen zijn de families van de lerenden tegen de gebruikte nieuwe methodes, als ook sommige van de lerenden zelf. Er is weerstand tegen samenwerking omdat ze denken dat de individualisering van het onderwijsproces daarmee verloren gaat, terwijl vaak het tegendeel waar is. Sommige ouders zijn zeer positief, maar anderen denken dat de inhoud verloren gaat doordat de oude manier van leren wordt losgelaten.

Tot slot blijkt dat onderwijsbeleid op nationaal niveau toch nog vrij ver verwijderd is van de daadwerkelijke situatie binnen educatieve instellingen (scholen, jongerencentra etc.) en dat de onderwijsinspecties niet altijd de nieuwe toegepaste methodes deelt.

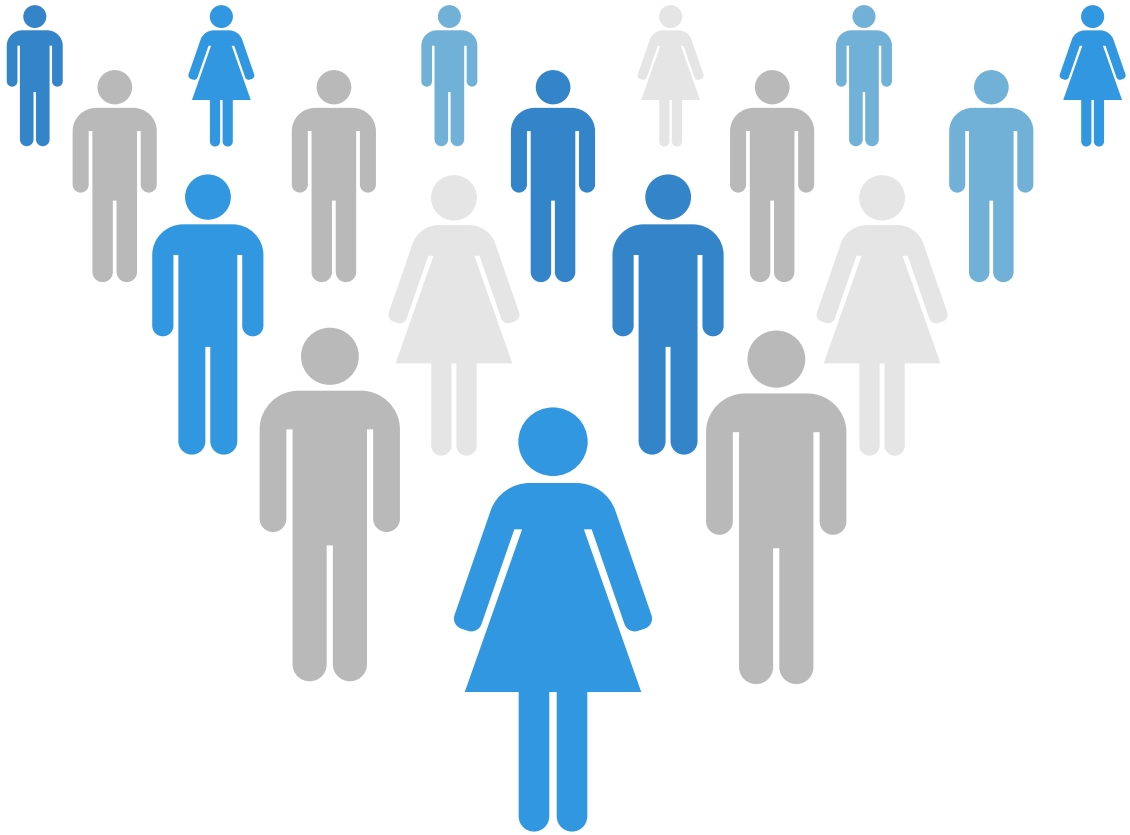
4.4 Hoe wordt creativiteit beïnvloed door beschikbare materialen en technische faciliteiten?

Ruimte en materialen staan jongeren toe zich te uiten, te ontdekken en hun vaardigheden te ontwikkelen; daarom is het erg belangrijk om daar goede beslissingen over te maken. In ieder geval moet een creatieve leeromgeving niet gefixeerd zijn, maar open staan voor veranderingen. De veranderingen zouden organisch en natuurlijk moeten zijn volgens de behoeften van de lerenden of de ondersteuners van het leren.

De respondenten refereren naar materialen, ruimte en technische faciliteiten in een brede zin, afhankelijk van de doelgroep waar ze mee werken. Hieronder volgt een uitgebreide lijst met de belangrijkste elementen:

- Natuur en ruimtes buiten. Aan de ene kant kunnen we gebruik maken van een natuurlijke omgeving, zodat lerenden zelf kunnen beslissen over en vervolgens zelf de benodigde materialen kunnen verzamelen. Aan de andere kant kan er in een onnatuurlijke ruimte buiten gewerkt worden, waarbij je zelf materialen aanreikt.
- Kunst en ambachten, bijvoorbeeld muziekinstrumenten, kunstzinnige materialen, of materialen om kinesthetische vaardigheden te ontwikkelen.
- Vastleggen van het leren: leerdagboeken, pen en papier, het gebruik van persoonlijke symbolische objecten, portfolio's.
- Architectuur:
    - Leveren van een atelier of een grote creatieve werkruimte.
    - Stimuleer versieren, bijvoorbeeld hoekjes, onverwacht gebruik van materialen of chill-out plekken.
    - Richt verschillende plekken in waar lerenden kunnen werken en leren, waarbij er genoeg plek is voor zowel interactie als afzondering.
- Technologie: nieuwigheid draagt bij aan het verhogen van de motivatie. Het leveren technologische manieren om gevoelens en ideeën te uiten is belangrijk.
- Tekort aan materiaal: behoefte moedigt creativiteit aan. We moeten in overweging nemen dat een tekort aan materialen een mogelijk manier is om creativiteit te bevorderen.

4.5 Methodes die werken en die niet werken

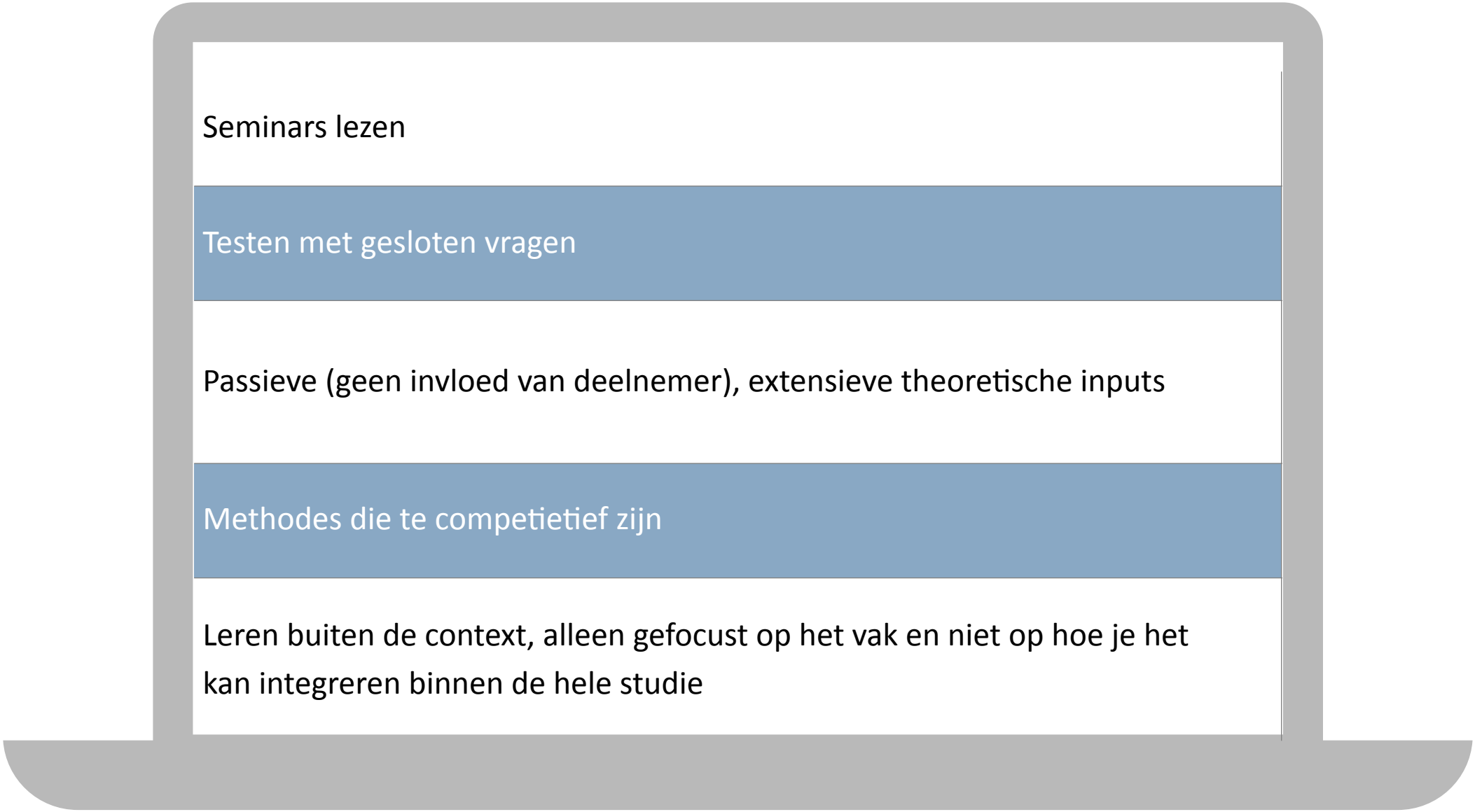
Respondenten gebruiken een grote variëteit aan methodes afhankelijk van het type, leeftijd, vaardigheid en mogelijkheden van de lerenden. Eén van de ondervraagden vermeldt dat er geen juiste of verkeerde methoden zijn. Methodes kunnen werken of niet, maar we moeten ze altijd aanpassen aan de groep en de omgeving. Er zijn dus geen methodes die werken of niet werken, maar mensen en ruimte die werken of niet werken. Dit punt beschouwend zijn er enkele algemene kenmerken die in veel van de interviews terug te vinden zijn en worden besproken in sectie 4.7 " Factoren die een Creatieve Leeromgeving bevorderen en belemmeren".

Methodes die “werken”

Spellen en rollenspellen
Discussies
Brainstormen
“Ideeënwebben”
Live gedichten
Double diary
Het maken van stripverhalen, boekwerken, presentaties en collages
Methodes die geen duidelijk antwoord geven, zodat uitgedaagd wordt tot verkenning en ontdekking
Voorspellen, Prognoses maken
Lezen in tweetallen
Delen van persoonlijke ervaringen
Op denken gebaseerd leren
Solotijd in de natuur (introspectief)
Hybride omgevingen
Jezelf coachen, maken van persoonlijke leerplannen gebaseerd op je persoonlijke interesses en vaardigheden. Maar, de context van het creatieve leren moet rijk zijn, zodat kinderen wat ze leren in praktijk kunnen brengen.
DIRKT instructie model: duidelijke instructies om te leren in kleine stappen. Beginnen met wat weet je al / doe je al? En wat moet je weten / doen om een volgende stap te nemen?
Interactief leren (Henk Pijning): Exploring Aware Learning: planningsfase (rood) + uitprobeerfase (oranje) + uitvoeren (Groen)
Feedback
Raamwerk van Meervoudige Intelligentie
Groepsactiviteiten, associatieve methodes, coöperatief leren, teambuilding.

Methodes die “niet werken”

4.6 Een nieuwe rol voor lerenden en de begeleiders van leren

De respondenten zien de rol van de onderwijzer/begeleider als ondersteuner van het leren, een coach die het leerproces begeleidt van de betrokken lerende. Deze geeft ruimte en de kans voor dialoog en biedt hulp en suggesties wanneer de lerende vastloopt. De onderwijzer/ begeleider kan een stap terug nemen en de lerende de ruimte geven, waarbij ze de lerende vertrouwen. Onderwijzers/begeleiders hebben een democratische stijl nodig; de relatie tussen hen en de lerende moet gebaseerd zijn op wederzijds respect, samenwerking en wederzijdse verplichtingen.

Ze sturen niet alleen het cognitieve proces maar ook, zelfs nog belangrijker, sociaal-emotionele processen. Daardoor ondersteunen ze lerenden in hun beslissingen en hun proces, waardoor hun capaciteit om te motiveren en zich te verplaatsen in de lerenden zeer belangrijk is. Ze moeten een houding aannemen waarbij ze kijken naar mogelijkheden, in plaats van het kijken naar beperkingen van de lerende. Ze moeten ook meer en meer getraind worden in conflictresolutie, aangezien nieuwe methodieken een toenemende sociale component hebben.

Onderwijzers/begeleiders kunnen leiden door voorbeeld, nieuwsgierigheid, observerend te zijn, te luisteren, te kijken en vragen te stellen. Ze moeten geduldig maar ook creatief zijn in doen en denken.

Lerenden moeten hun verantwoordelijk accepteren en participeren in het maken van beslissingen over hun eigen leerproces. Het is ook erg belangrijk dat ze participeren in de eindevaluatie van het project of de activiteit. Ze moeten om hulp kunnen vragen wanneer ze dat nodig hebben, maar ook zelf antwoorden willen vinden voor de problemen waar ze tegenaan lopen. We mogen niet vergeten dat jongeren aan het ontdekken zijn wat ze wel en niet kunnen. Zij zijn eigenaar van het proces zelf ontdekken.

4.7 Factoren die een Creatieve Leeromgeving bevorderen of belemmeren

De analyse van de interviews geeft een indicatie van verschillende factoren die creatieve leeromgevingen bevorderen:

1) Fysiek toegankelijke, positieve, emotioneel ondersteunende omgeving en werksfeer waar de gekozen methodes corresponderen met de mogelijkheden, leeftijd, groepsgrootte etc. van kinderen en jongeren. Een slechte organisatie beïnvloedt het creatieve proces negatief. Kinderen moeten zich veilig en comfortabel voelen. Ze moeten aangemoedigd worden om samen te werken, maar ook respecteren dat sommige kinderen individueel moeten/willen werken.

2) Methodes moeten divers, consistent en procesgericht zijn, met een focus op leren door te doen, samenwerking, zelfgestuurd leren en reflectiemomenten en -plekken. Het gebruik van creatieve tools en het linken van ervaring aan echte situaties in het leven moeten hier onderdeel van zijn. Assesment speelt een sleutelrol in het proces. Het hebben van een duidelijke structuur, deadlines, opdrachten en het uitleggen van hoe en door wie hun producten getoetst worden, helpt lerende om hun werk zelf te sturen. Positieve ervaringen en feedback helpt om nieuwe ideeën, gewoontes en samenwerkingen in gang te zetten op verschillende niveaus en tussen verschillende sociale spelers.

3) Een individuele en op kleine groepen gerichte aanpak moedigt creativiteit aan omdat het toestaat om een gemoedelijke sfeer op te bouwen, elkaar te leren kennen, om elkaars behoeftes te zien en de mogelijkheden van kinderen en jongeren benadrukken. Soms zorgt zelfs de dreiging tot het sluiten van een school, lage leerlingenaantallen en andere moeilijkheden voor een voedingsbodem van creatieve ideeën en succesvolle oplossingen.

4) Het verlangen van onderwijzers/begeleiders en hun mogelijkheid tot het ontwikkelen van individuele talenten bij de lerenden, aanmoediging, empathie, het bieden van emotioneel ondersteunende omgevingen en het creëren van nieuwe kansen; activiteiten moeten uitdagend zijn en in de ontwikkeling ervan moet belang worden gehecht aan individuele ideeën. Het hoofddoel moet zijn het ontwikkelen van individuele potentie.

5) De menselijke factor wordt in de interviews genoemd als iets dat zowel creativiteit kan bevorderen als belemmeren. Persoonlijkheid, activiteit, houding en bereidheid van onderwijzers en begeleiders om verschillende methodes te gebruiken hebben allemaal invloed op het leerproces. Als de onderwijzer/begeleider niet in staat is om creativiteit te bevorderen kunnen training en persoonlijke ontwikkeling hierbij helpen. Creativiteit helpt bij het creëren van motivatie voor het werk en kan een onderwijzer/begeleider helpen in het beperken van de kans op een burn-out

6) Beschikbare middelen en technische ondersteuning. Ondanks dat de respondenten creativiteit zien als een goede manier om met beperkte middelen te werken, komt in vrijwel alle interviews naar voren dat technische ondersteuning en toegang tot technologische faciliteiten belangrijk is. Het stelt je namelijk in staat betere resultaten te behalen, sneller en effectiever.

Factoren die een creatieve leeromgeving belemmeren:

1) Het gebrek aan een gemeenschappelijk begrip van creativiteit en het gebrek aan samenwerking tussen verschillende betrokken partijen. Schoolvakken, thema's en trainingsprogramma's hebben geen connectie met het dagelijks leven. Onderwijzers slagen er niet in om hun ervaring te delen of om samen te werken met onderwijzers van andere vakken. Dit is te wijten aan onwil om een anders ervaring te accepteren, aangezien ze elkaars creatieve expressie onderschatten.

2) Persoonlijke kwaliteiten van onderwijzers, schoolpersoneel en begeleiders die kunnen worden gezien door kinderen en jongeren, waaronder oppervlakkigheid onjuistheid of besluiteloosheid. Nalatig gedrag van de onderwijzer/begeleider remt de creatieve ontwikkeling van lerenden. Een van de belangrijkste belemmeringen is een slechte taalvaardigheid van de onderwijzer; daardoor zijn ze niet in staat om internationale onderzoeken en publicaties te lezen of om hun ervaringen met andere internationale onderwijzers ui te kunnen wisselen.

3) Communicatiebarrières en een gebrek aan samenwerking. Er is een driehoek van samenwerking tussen de onderwijzer/begeleider, lerende en ouders; deze vraagt om actieve communicatie om conflicten te vermijden.

4) Hoge werkdruk en het bestaande loonmodel. Creatief leren vraagt soms van onderwijzers/begeleiders om hun vrije tijd op te offeren en de noodzaak om gebruik te maken van morele en financiële steun van hun families.

5) Weerstand van de lerenden en desinteresse in het leerproces, aangezien lerenden de hoofdrol spelen binnen het creatieve leerproces. Het op een juiste manier tonen van de kansen die deze manier van leren de lerenden biedt kan een oplossing bieden voor dit probleem.

6) Het gebrek aan voldoende (begrootte) financiën. Onvoldoende onderwijzers/begeleider in de gebieden die juist voor jongens interessant zijn (technologie, robotica). De kwestie van de juiste ondersteuning voor kinderen met een beperking.

7) De sociale omgeving, houding van de maatschappij en verschillende besluitvormers richting onderwijzers/begeleiders. Kwesties van de prestige, loonbeleid en maatschappelijke verantwoording van onderwijzers/begeleiders.

8) Uniforme leermethodes en gestandaardiseerde evaluatie. Niet uitdagend, resultaatgericht, niet participatief genoeg of te competitieve activiteiten. Het probleem is in veel gevallen de onwil om te leren, nieuwe methoden te gebruiken en spiritueel te groeien.

HOOFDSTUK 5. CONCLUSIES

De huidige situatie in de drie onderzochte landen, Letland, Nederland en Spanje is verschillend.
Echter, het is interessant om merken dat de kern van de problemen die zich voordoen, de voorgestelde oplossingen en ideeën en conclusies aangaande creatieve leeromgevingen in essentie hetzelfde zijn.

Tijdens het beschrijven van de huidige situatie in relatie tot creatief leren concluderen de respondenten dat het potentieel van creatief leren niet voluit benut wordt. Niet alle respondenten hebben een helder beeld van een creatieve leeromgeving, noch denken ze hier bewust en op een conceptuele manier over na binnen hun werk met lerenden. Een van de respondenten is ervan overtuigd dat slechts 20% van de onderwijzers creatief is in hun werk en dat dit percentage lager ligt voor onderwijzers/ begeleiders die werken met kinderen met een beperking. Dit zou kunnen verholpen worden door, om te beginnen, consensus te bereiken over een gemeenschappelijk platform voor het concept creativiteit. Dit betekent dat er een empirisch begrijpelijk, heldere definitie moet komen van creativiteit, creatief leren en creatieve leeromgevingen.

1) Creativiteit wordt gedefinieerd als individuele zelfexpressie, het vermogen om nieuwe kansen te creëren. Creativiteit wordt voornamelijk ontwikkelt door theorie te linken aan praktische activiteiten en processen uit het dagelijks leven.
2) Creativiteit wordt beschouwd als een vereiste vaardigheid voor elke cyclus in het menselijk leven. Creativiteit is gerelateerd aan alle individuen al een bereikbare en ontwikkelbare vaardigheid.
3) Creativiteit wordt genoemd in doelen en doelstellingen op alle niveaus van beleidsvorming in Letland, maar er zijn geen duidelijke aanwijzingen over hoe het kan worden bevorderd. Schoolleiding en docenten hebben geen duidelijk inzicht hoe creativiteit geconceptualiseerd kan worden. De bevordering van creativiteit is onvoldoende geïnstitutionaliseerd en gestructureerd, wat vaak een obstakel vormt voor het bereiken van de doelen en samenwerking tussen de betrokken partijen.
4) Spanje wordt met hetzelfde probleem geconfronteerd. Het woord creativiteit is aanwezig in officiële documenten en wetgeving, maar de betekenis ervan blijft erg onduidelijk.
5) Daarentegen geeft het Nederlandse onderwijssysteem de formele en non formele educatie de vrijheid om het onderwijs en leren te innoveren, op basis van een groot aantal nieuwe concepten van onderwijs waarbij de lerende centraal staat. De verscheidenheid van zowel conceptueel als praktische manieren om goede leeromgevingen te creëren, tonen hoe open-minded onderwijzers kunnen werken met verschillende leeromgevingen.

6) Sommige lokale overheden en educatieve instellingen implementeren creatieve leermethodes onafhankelijk van beleidsdocumenten, vaak gebaseerd op individueel initiatief. Er zijn veel goede voorbeelden die getuigen van de aanwezigheid van creativiteit binnen het onderwijsproces.

7) Creativiteit, creatief leren en creatieve leeromgevingen stimuleren communicatie, emotionele en lichamelijke ontwikkeling en zorgen zo voor verandering, niet alleen bij individuele kinderen of jongeren, maar ook binnen klassen, groepen en families.

8) De belangrijkste prikkels en aanjagers van creativiteit zijn verschillende sociale spelers binnen het veld van formele en non formele educatie, lokale overheden en projecten. Zijn bevorderen de samenwerking als een essentieel voorwaarde voor creativiteit. Deze sleutelpersonen zijn essentieel, aangezien zij verschillende activiteiten en een nieuw begrip van de betrokken partijen initiëren en ontwikkelen. De erkenning en gebruik van hun mogelijkheden en competenties is erg belangrijk voor het bereiken van de gemeenschappelijke doelen.

9) De belangrijkste belemmerende factoren zijn gerelateerd aan het gebrek aan gemeenschappelijke overeenstemming, doelen en samenwerking tussen verschillende betrokken partijen. De noodzaak voor training in nieuwe methodes en educatieve aanpakken in combinatie met het gebrek aan middelen, en soms, de onwil van de onderwijzer om deze nieuwe methodes te leren en te gebruiken, is een ander probleem waar tegen aan gelopen wordt. Tot slot is het betrekken van jongeren met leerproblemen of fysieke, intellectuele of gedragsmatige beperkingen een uitdaging. In dit geval lijkt Nederland een goed land om hier verder onderzoek naar te doen en de mogelijkheden te verkennen, aangezien Nederland beschikt over een sterk leersysteem voor deze jongeren.

Suggesties

1) Er moet meer aandacht besteed worden aan het creëren van overeenstemming, een platform voor en de conceptualisatie van creativiteit.

2) Het gebruik van artistieke methodes om creativiteit te bevorderen binnen leeromgevingen moet worden verbeterd.

3) Leermethoden en concepten die zich richten op de rol van lerenden en onderwijzer als de ondersteuners van leren, moeten worden toegevoegd of worden vernieuwd. Er moet meer promotie komen voor creatieve methodes, waarbij deze beschreven en gedeeld kunnen worden via sociale netwerken.

4) Er is behoefte aan het verbeteren van het gebruik van onconventionele methodes, om zo nieuwe links te leggen tussen formele en non formele educatie en er gebruikt gemaakt kan worden van elkaars methodes.

5) De samenwerking tussen onderwijzer/begeleider en ouder, die tot op heden onvoldoende wordt ingezet voor de ontwikkelen van creativiteit, moet worden bevorderd; bijvoorbeeld het gebruiken van het werk of hobby's van de ouders, om zo een link te leggen naar het dagelijks leven.

6) Meer ontwikkeling van online-cursussen voor lerenden en hun families om thuis te kunnen leren, aangezien voor sommige families de kwestie van fysieke afstand gezien wordt als een belemmering.

7) Er moet meer aandacht besteed worden aan jongeren met beperkingen, in het bijzonder jongeren met leermoeilijkheden; het is mogelijk om creatieve methodes aan te passen aan verschillende leefsituaties, zodat ook deze jongeren verantwoordelijkheid kunnen nemen over hun leren en mogelijkheden vinden richting meer zelfgestuurd leren.

8) Lokale overheden en schoolleiding zouden meer ondersteuning moeten geven aan onderwijzers en begeleiders die werken met creativiteit, aangezien waardering een essentieel onderdeel is voor hun werk. Het is essentieel om leerkrachten en andere begeleiders te helpen om niet alleen de kenmerken te kennen van creatieve leeromgevingen, maar ze te leren hoe ze deze kunnen creëren.

9) Binnen wetgeving moet erkend worden dat creativiteit behoort tot het domein van alle schoolvakken en dat elk vak kan bijdragen aan de ontwikkeling van creativiteit.

10) Er moet meer onderzoek worden gedaan naar de inzet van technische ondersteuning van creativiteit.

11) Er moet meer onderzoek worden gedaan naar manieren om creativiteit te kunnen meten, de creatieve vooruitgang van lerenden vast te kunnen stellen en te kunnen toetsen of een aanpak gericht op creativiteit het beoogde effect heeft.

12) Het project “Looking at Learning” neemt de huidige situatie ten aanzien van creativiteit en creatieve leeromgevingen in de betrokken landen (Letland, Nederland en Spanje) in beschouwing en heeft de mogelijkheid om een belangrijke rol te spelen in het bevorderen van cross-sectorale werk en manieren vinden om creativiteit te promoten en het belang van omgeving binnen het creatieve leerproces te benadrukken. Partners binnen het project gaan lokale workshops implementeren binnen gemeenschappen, scholen, jongerencentra, centra voor jongeren met een beperking en universiteiten. Deze worden uitgevoerd aan de hand van de kenmerken van creatieve leeromgevingen die in de eerste trainingscursus van het project en in het onderzoek “The First Looking at Learning” zijn geïdentificeerd.

Bibliografie

Amador, G. (2001) Cómo promover la creatividad en un grupo de niños y niñas de segundo grado de la Escuela Inglaterra. Informe de práctica dirigida para optar por el grado de Maestría en Psicopedagogía. Universidad de La Salle, Costa Rica.

Bebre R. (1997) Kreativitāte un skolotāja personība.//Skolotājs. – 1997.- Nr.1. - 34. – 37 lpp.

Borrajo, G. (1998) Expresión creativa desde la cuna. Santiago de Compostela, España: Universidad de Santiago de Compostela.

Cachia R., Ferrari A., Ala-Mutka K., Punie Y. (2010) Creative Learning and Innovative Teaching. Final Report on the Study on Creativity & Innovation in Education in the EU Member States. EU Commission, Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies, p. 61.

Corbalán, J., Martínez, F. y Donolo, D. (2003) Manual Test CREA. Inteligencia creativa.
Una medida cognitiva de la creatividad. Madrid: TEA Ediciones.

De Bono, E. (1994) El pensamiento creativo. El poder del pensamiento lateral para la creación de nuevas ideas, Barcelona, Paidós.

DECRETO 52/2007, de 17 de mayo, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria en la Comunidad de Castilla y León, BOCYL, suplemento al nº 99, (2-88).

Decreto 97/2015, de 3 de marzo, por el que se establece la ordenación y el currículo de la educación Primaria en la comunidad Autónoma de Andalucía, BOJA, 50 (11-22).

De Haan, R. F. y Havighurst, R. J. (1961) Educating gifted children. Chicago: The University of Chicago Press.

Gala ziņojums par rekomendācijām strukturālo reformu īstenošanai radošās izglītības jomā (2012). SAFEGE Baltija. Sk. Internetā (06.07.2015.) http://www.lvg.lv/upload/Konference/materiali/gala_zinojums_par_rekomend_strukturalo_reformu_istenosanai_radosas_izgl.pdf

Gámez, G. (1998) Todos somos creativos, Barcelona, Urano.

Gardner, H. (2001) La inteligencia reformulada. Las inteligencias múltiples en el Siglo XXI. Barcelona: Paidós.

Goñi, A. (2000) Desarrollo de la creatividad. San José: EUNED.

Harter, S. (1993) Visions of self: beyond the me in the mirror. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Iglesias Casal, I. (1999) La creatividad en el proceso de enseñanza-aprendizaje de ELE: Caracterización y aplicaciones, Nuevas perspectivas en la enseñanza del español como lengua extranjera : actas del X Congreso Internacional de ASELE (Cádiz, 22-25 de septiembre de 1999), Vol. 2, 2000, ISBN 84-921520-7-9, págs. 941-954.

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020. gadam. Sk. internetā (15.06.2015) http://m.likumi.lv/doc.php?id=266406
http://m.likumi.lv/doc.php?id=266406

Jaunatnes likums. Sk. internetā (15.06.2015) http://likumi.lv/doc.php?id=175920
http://likumi.lv/doc.php?id=175920

Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009.–2018.gadam. Sk. internetā (15.06.2015) http://www.youthpolicy.org/national/Latvia_2009_Youth_Policy_Guidelines.pdf

Bibliografie

Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Sk. internetā (15.06.2015) http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/?doc=13857 http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/?doc=13857

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. Sk. internetā (15.06.2015) http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/ilgtsp_att/?doc=13858

Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa, BOE, 295, Sec. I, (97858-97921).

Martínez-Salanova Sánchez, E. (s.f./n.d) Educación y Didáctica. Accessed (15.12.2015) http://www.uhu.es/cine.educacion/didactica/0082creatividad.htm

Roel van Elk, Debby Lanser en Sander van Veldhuizen, Onderwijsbeleid in Nederland - De kwantificering van effecten (06-06-2011)

Leeromgevingen en leermiddelen in innovatieve scholen, SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, Nora Steenbergen-Penterman, Annette Thijs, Joke Voogt, Sigrid Loenen- Studies in leerplanontwikkeling, Februari 2008

Ministru kabineta noteikumi nr. 468 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem". Sk. internetā (15.06.2015) http://likumi.lv/doc.php?id=268342 http://likumi.lv/doc.php?id=268342

Ministru kabineta noteikumi nr. 281 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem". Sk. internetā (15.06.2015) http://likumi.lv/doc.php?id=257229

Medne S. (2014) Radošuma izpratne un loma Latvijas vispārējā vidējā izglītībā. Rīga, Latvijas Kultūras akadēmija, bakalaura darbs – 87 lpp.

Mežinska S. (2011). Studiju vides izvērtējums topošā dizainera skatījumā. Sabiedrība, integrācija, izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli, I daļa. Rēzekne, p.696

Monreal, C. (2000) Qué es la creatividad. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.

Muñoz, I. (1994) El pensamiento creativo. Desarrollo del programa "Xenius", Barcelona, Octaedro.

ORDEN EDU/1046/2007, de 12 de junio, por la que se regula la implantación y el desarrollo de la Educación Secundaria Obligatoria en la Comunidad de Castilla y León, BOCYL, 114, (12699-12704).

ORDEN EDU/519/2014, de 17 de junio, por la que se establece el currículo y se regula la implantación, evaluación y desarrollo de la educación primaria en la Comunidad de Castilla y León, BOCYL, 117, (44181-44776).

Pueyo Agudo, L. () Fundamentos DIMA fp, aprendizaje creativo. Accessed (15.12.2015) https://fdimafp.wikispaces.com/APRENDIZAJE+CREATIVO

Rodrigo Martín, I., Rodrigo Martín, L. y Martín Requero, M.I. (2013) Enseñanza y aprendizaje de la creatividad en la educación formal, Creatividad y Sociedad, 21. Accessed (15.12.2015) http://www.creatividadysociedad.com/articulos/21/2.Ensenanza%20y%20aprendizaje%20de%20la%20creatividad%20en%20la%20educacion%20formal.pdf

Sākumskolas mācību saturs, metodes un vide: kvantitatīvā un kvalitatīvā pētījuma rezultātu ziņojums (2011). Iespēju tilts izglītībai sākumskolā. Sk. Internetā (06.07.2015) http://newsaki.awtech.lv/wp-content/uploads/2011/12/iespejutilts_petijums.pdf

Sternberg, R. J. y Lubart, T. I. (1997). La creatividad en una cultura conformista. Barcelona: Ediciones Paidós.

Vispārējās izglītības likums. Sk. internetā (15.06.2015) http://likumi.lv/doc.php?id=20243.

BIJLAGE I – BESCHRIJVING VAN DE RESPONDENTEN

Letland

Naam	Instelling	Functie	Datum	Toelichting op het interview
Linda Feldmane	Lielplatone branch of Eleja Preschool and Primary school, Jelgava district	Manager	June 27th, 2015	Held in Jelgava, in casual environment
Irēna Domniece	„Iespēja izaugsmei. Ltd" uses new pedagogical approaches to children and youth, and special need children; organization of camps for these children	Manager	June 29th, 2015	Held in Jelgava, in respondent's workplace
Ieva Zāgmane	Project, activity – „Fashion Bee"	Project promoter and manager in schools and events	June 29th, 2015	Held in Riga, in casual environment
Gunta Auza	Jelgava Education Governance	Head	June 26th, 2015	Held in Jelgava, in respondent's workplace
Dace Ekša	Jelgava 1st boarding school	Social pedagogue and pshychology teacher	June 29th, 2015	Held in Jelgava, in respondents's workplace
Sabīne Medne	Salacgrīva secondary school	Teacher of Latvian and culturology, participant of Possible Mission program	June 26th, 2015	Held in Riga, in casual environment

BIJLAGE I – BESCHRIJVING VAN DE RESPONDENTEN

Nederland

Naam	Instelling	Functie	Datum	Toelichting op het interview
Angela Slagter	Merakel Lutjebroek Care centre for young people with disabilities	Founder & President (also parent)	June 2015	Held in Lutjebroek, in respondent's workplace
Marieke Wehnes	Praktijkschool West-Friesland, Grootebroek Secondary school for young people with learning difficulties	School coach for children with internalizing problems	June 2015	Held in Grootebroek in respondent's workplace
Melanie Morath	Circus Blixem Amsterdam Social Circus and (street) theatre for Young People.	Founder and trainer	June 2015	Held in Amsterdam, in casual environment
Wiel van Ginekken	VSO De Stormvogel Hoorn Secondary school for young people with severe learning difficulties	School principle, Director	July 2015	Held in Hoorn, in respondent's workplace
Astrid Steinprinz	MBO Albeda college, Rotterdam, Secondary level vocational education.	Teacher, Mentor 1st year students, Language coordinator	July 2015	Held in Venhuizen, in interviewers workplace
Dani Korai	Youth Exchange Service Venhuizen NGO supporting youth initiatives and learning	Active member, Trainer non-formal education & project manager	July 2015	Held in Arnhem, casual environment
Fineke de Jong	De Vallei, Democratic Elementary school	Intern- teacher	July 2015	Held in Arnhem, casual environment

BIJLAGE I – BESCHRIJVING VAN DE RESPONDENTEN

Spanje

Naam	Instelling	Functie	Datum	Toelichting op het interview
Juan Díaz Garcia	Espacio Joven of Maracena	Director in the Espacio Joven of Maracena	June 2015	Held in respondent's workplace
Carlos Pezzi Picklesimer	Environmental Center "La Alpujarra"	Director of Environmental Center "La Alpujarra"	June 2015	Held in Berchules, in respondent's workplace
Germán Medina Talero	Escuela infantil municipal "El Bosque de Darwin"	Pedagogical Director "El Bosque de Darwin"	June 2015	Held in respondent's workplace
Alvaro Pascual Sanz	Colegio Nuestra Señora de la Fuencisla	Agente de Cambio, responsable de cambios metodológicos (comunidad escolar de Maristas Compostela)	July 2015	Held in respondent's workplace
Carmen Elena Bolado	Colegio Nuestra Señora de la Fuencisla	Coordinadora de bilinguismo y (provincial escolar de MAristas Compostela)	July 2015	Held in respondent's workplace
Juan Carlos Tejedor	Colegio Nuestra Señora de la Fuencisla	Profesor de ingles y coordinador de lenguas extranjeras y bilinguismo secundaria	July 2015	Held in respondent's workplace
Isabel, Maite, Eva y Esther	Fundación Simón Ruiz Envito (Centro de día de educación especial para discapacitados)	Educadoras del centro	July 2015	Held in respondent's workplace
Juan Piñeiroa	Grupo Scout Laguna 589 – ASDE CyL	Educador de jóvenes scouts y gestor de comunicación del Grupo Scout Laguna 589	July 2015	Held in respondent's workplace
Iván Prieto	Cursos de formación a desempleados y trabajadores	Formador freelance	July 2015	Held in casual environment

BIJLAGE II - GOOD PRACTICES

Sustainable Fashion doTalk – through Clothing Transformation to Discovering of Creativity in Me. LATVIA

Sustainable fashion doTalk is een initiatief dat nu 4 jaar bestaat; het is een kans voor ontwerpers om hun ideeën te delen met mensen die hun kleren willen laten transformeren en her-designen. Een belangrijk aspect van fashion doTalk is het duurzaamheid; het moedigt mensen aan om niet blindelings grote merken te volgen en nieuwe kleren te kopen, maar in plaats daarvan hun oude kleren een nieuw leven te geven en zo oude kleren te transformeren naar nieuwe kleren.

Iedereen kan deelnemer worden bij doTalk (fashion clean-up), maar het is vooral interessant voor *„fashion addicts*" –liefhebbers van mode en voornamelijk jonge mensen. Fashion doTalk organiseert ook speciale workshops op scholen waar speciale gastsprekers praten over kleren, milieu en mode; ze vragen de jongeren vragen als "Waarom is het belangrijk om de mode te volgen?" en "Zou je je kleren meer waarderen als je ze zelf maakt, in plaats van dat je de ideeën uit tijdschriften en andere media overneemt?" Duurzame Fashion doTalks helpen mensen in het veranderen van hun denken.

Meer informatie:

Website van de associatie "Humana People to People in Latvia" http://hpplatvia.com/index.php/modes-talka/

Facebook: https://www.facebook.com/modesTalka-335982383090328/timeline/

Municipality of Gulbene – a Platform for Creative Expressions. LATVIA.

Er zijn zowel formele als non formele educatieve instellingen in de gemeente Gulbene voor lerenden tussen de leeftijd van 7 en 25 jaar die functioneren as creatieve centra voor de bevordering van verschillende creatieve expressies van kinderen en jongeren.

Door te participeren in verschillende internationale projecten trekken de educatieve instellingen jonge vrijwilligers uit Europa aan, stimuleren ze globale educatie en benadrukken ze tegelijkertijd de bescherming van de Letse identiteit. Sommige van de educatieve instellingen functioneren ook als centra die gericht zijn op het leren van ambachten± pottenbakken, weven, rietweven, houtbewerking en maken van muziekinstrumenten, het maken van sieraden en schilderen.

Om jongeren te integreren in de maatschappij worden er speciale educatieprogramma geïmplementeerd binnen twee gemeentelijke educatieve instellingen: Eén voor studenten met geestelijke gezondheidsproblemen en de andere – Youth guarantee project – voor werkeloze jongeren, om ze te helpen bij het vinden van werk. Om jongereninitiatieven aan te moedigen organiseert de gemeente jaarlijks het "Gulbene County Youth Initiative Competition", waar jongerencentra, jongerenorganisaties en informele groepen fondsen kunnen aanspreken om hun ideeën te implementeren, een actieve levensstijl kunnen ontwikkelen en waardering krijgen voor hun nationale identiteit.

BIJLAGE II - GOOD PRACTICES

Solo-tijd in de natuur (introspectief). NEDERLAND.

Gedurende verschillende trainingen en jongerenuitwisselingen gebruikt Youth Exchange Service introspectieve sessies, waarbij deelnemers worden uitgenodigd om alleen tijd door te brengen in de natuur. De deelnemers krijgen taken / opdrachten mee en denken en werken aan een bepaald onderwerp. Vragen over je eigen rol, je eigen leefomgeving en contact maken met de 'held in jezelf' worden op verschillende manieren geuit door bijvoorbeeld het schrijven van brieven, 'Automatic Writing', zingen, tekenen etc. en worden vervolgens met slechts één ander persoon (je leer-buddy) gedeeld. Deelnemers ervaren het als zeer verfrissend en zinvol om 'ontkoppelen' van mensen om zich heen en hun dagelijkse routines en de tijd te nemen om over zichzelf na te denken. Vaak worden deze sessies belangrijke antwoorden gevonden, belangrijke beslissingen gemaakt of waardevolle nieuwe inzichten opgedaan.

EIM: Eigen Initiatief Model. NEDERLAND.

Dit model richt zich op het versterken van de vaardigheden van mensen met intellectuele beperkingen. Er is een directe link met de visie van burgerschap. Als mensen meer bewust zijn en dieper nadenken over wat ze doen, ontwikkelen ze ook een betere vaardigheid om te handelen. Op die manier krijgen mensen met intellectuele beperkingen meer kansen om zichzelf te ontwikkelen.

Dit model richt zich tegen de traditionele afhankelijke positie van mensen met beperkingen en vice versa, ook tegen het 'verzorgers-syndroom' (de behoefte om anderen – in dit geval mensen met een beperking - steeds te willen helpen). Het richt zich met name op de vaardigheid van het toepassen van autonome beslissingen.

Dit wordt gestimuleerd door specifieke taken, die worden opgezet als werkdoelen. Maar hierbij gaat het niet om concrete taken zoals het maken van koffie of het doen van boodschappen, maar taken die zich richten op het ondersteunen van de jongeren om te kunnen reflecteren op wat ze nodig hebben om de taak uit te voeren. Het model maakt gebruikt van een stoplicht:

Rood: stop voor je begint. Het proces van denken moet beginnen. Concrete ondersteunde vragen hierbij zijn: Wat ga ik doen en wat wil ik? Wat heb ik nodig en hoe voer ik het uit? En Wat weet ik al?

Oranje: checken. Gaat het nog steeds goed? Is er nog iets wat ik moet doen? Heb ik iets over het hoofd gezien?

Groen: Het is klaar, maar.. Hoe ging het? Heb ik bereikt wat ik wilde en ging het zoals ik wilde? Is het goed? Wat doe ik de volgende keer?

BIJLAGE II - GOOD PRACTICES

Maracena's Young Space –Creative Workshops. SPANJE.

Met Kinderen tussen 0 en 3 jaar: Het eerste contact met schilderen.

De onderwijzer biedt 'houders' met kleuren en een papier op de vloer. De kinderen beginnen te ontdekken en te experimenteren met nieuwe ervaringen; het voor het eerst aanraken van een schilderij, observeren hoe hun handen onder het verf zitten, het verven van zichzelf en verf op het papier aanbrengen.

Me kinderen van 1 en 2 jaar oud: Chocoladeworkshop.

Kinderen krijgen 'houders' met koude vloeibare chocolade. Hun eerste reactie is er wat van te proeven, ze verven ermee op hun eigen of elkaars lichaam, op het lichaam van de onderwijzer, de 'houder' op hun hoofd zetten. De kinderen zijn blij met wat ze doen en ontwikkelen hun creativiteit door het gebruiken van chocolade als een kunstmateriaal en niet alleen als voedsel.

Met kinderen van 2 en 3 jaar oud: Kunstworkshop.

De onderwijzer laat het schilderij "De zonnebloemen" zien en wat er allemaal te zien is op het schilderij. Vervolgens wordt het klaslokaal gevuld met papier en schildersmaterialen en vinden een eigen plekje waar ze een representatie van het schilderij maken vanuit hun eigen oogpunt. Het was erg interessant om te zien hoe de kinderen de zonnebloem weergeven. Toen de onderwijzer vervolgens aan een kind vroeg waarom deze de zonnebloem in het veld heeft geplaatst werd er geantwoord: "Omdat mijn vader daar altijd de zonnebloemen neerzet". Het is een moment waarop de kinderen hun eigen perceptie onderzoeken.

BIJLAGE II - GOOD PRACTICES

Maristas Segovia School – Cultural Week “Opening Books”. SPANJE.

Deze Spaanse school organiseert elk jaar een culturele week. Afgelopen jaar hebben ze gekozen voor “het openen van boeken” als thema. In de Onderbouw werkten ze met stripboeken en versierden het klaslokaal met verschillende strips, altijd door de kinderen uitgevoerd. In de bovenbouw koos elke klas een literair werk. Ze analyseerden het en creëerden zelf een workshop over het werk. Ze versierden ook de klassen met elementen uit de gekozen boeken.

Tot slot speelde het versieren een belangrijke rol. Ze gebruikten grote boeken, figuren uit traditionele verhalen, straatnamen en namen van pleinen uit de verschillende boeken, een grote fontein hangend vanaf het plafond van de gang en spreuken van belangrijke auteurs op de ramen om de hele school mee te versieren.

Voor de studenten is het een week die helemaal op de ervaring is gericht. Ze werken aan de hand van een op project-gebaseerde leerbenadering om de activiteiten voor deze week voor te bereiden en de school wil deze aanpak uitbreiden naar de rest van het schooljaar.

TheFirstLooking at Learning

WWW.LOOKINGATLEARNING.EU

